

An impressionistic painting of a soldier in a dark uniform and hat standing in a muddy field. The soldier's reflection is visible in the water. In the background, another figure is visible. The sky is a mix of blue, yellow, and red, suggesting a sunset or sunrise. The overall style is painterly and atmospheric.

Honoré de Balzac

Sbohem a jiné prózy

maraton

m

SVĚTOVÍ KLASICI

Honoré de Balzac

Honoré
de Balzac

Sbohem
a jiné prózy

přeložil Jan Petříček

Praha 2022
maraton

Czech edition © Maraton, 2022
Translation © Jan Petříček, 2022

ISBN 978-80-88411-07-9

SBOHEM

Knížeti Bedřichovi ze Schwarzenbergu

„Kupředu, poslanče středu, kupředu! Musíme přidat do kroku, jestli chceme povečeřet spolu s ostatními. Natáhněte nohy! Skočte, markýzi! Výborně, to je ono! Krásně ty brázdy přeskakujete, úplný jelen!“

Tato slova vykřikoval lovec, který byl pohodlně usazený na okraji lesa v L'Isle-Adam a dokuřoval kubánský doutník, zatímco čekal na svého společníka, jenž se zřejmě z lesních houštin vynořil po dlouhém bloudění. Po lovcově boku funěli čtyři psi a stejně jako on si prohlíželi muže, jemuž byla zvolání určena. Máme-li pochopit, jak posměšně zněly ty pravidelně opakované výzvy, musíme dodat, že druhý muž byl nevysoké, zavalité postavy a jeho vystouplé břicho dosahovalo vpravdě ministerských proporcí. Proto se také dost ztěžka plahočil brázdami rozlehlého, čerstvě posečeného pole, jehož strniska značně zdržovala jeho postup. A k dovršení všeho se mu šikmé sluneční paprsky zprudka opíraly do tváře, takže se mu po ní řinuly krůpěje potu. Ve snaze udržet rovnováhu se nakláněl tu dopředu, tu dozadu a napodoboval tak škubavé pohyby dostavníku otřásajícího se na hrbolaté cestě.

Byl zářijový den, jeden z těch, kdy v tropickém žáru dozrávají hrozny na vinicích. Schylovalo se k bouři. I když na obzoru mezi těžkými temnými mračky dosud prosvítaly široké blankytné pruhy, bylo už vidět, jak se s hroznou rychlostí přibližují světlá oblaka a rozestírají od západu k východu průsvitnou našedivělou clonu. Protože vítr foukal jen vysoko v povětří, atmosféra stlačovala všechny žhavé výpary země hluboko do nížin. Údolíčko, jímž lovec procházel, bylo

obklopeno vysokými lesy, které bránily proudění vzduchu, a bylo v něm horko jako v peci. Les byl rozpálený, tichý a vyprahlý. Ptáci ani hmyz nevydávali ani hlásku a vrcholky stromů byly skoro nehybné. Čtenáři, kteří si ještě vzpomínají na léto roku 1819, budou jistě soucítit s utrpením nebohého poslance, který potil krev a vodu, aby dohnal svého posměvačného společníka. Ten zatím dál pokuřoval svůj doutník, pozoroval oblohu a podle polohy slunce spočítal, že může být tak pět hodin odpoledne.

„Kde to ksakru jsme?“ zaklel tělnatý lovec a setřel si pot z čela. Opřel se o strom v poli a zůstal stát naproti svému společníkovi, neboť se už necítil na to, aby přeskočil široký příkop, který ho od něj dělil.

„Jak to mám vědět?“ zasmál se druhý muž, jenž se zatím natáhl ve vysoké žluté trávě pokrývající svah. Pak odhodil nedopalek doutníku do příkopu a zvolal: „Přísahám při svatém Hubertovi, že už mě jakživo nikdo nedonutí vydat se do neznámých končin s ouřadou, i kdyby to byl starý kamarád ze studií jako ty, můj drahý d’Albone!“

„Ale Philippe, to jste už zapomněl francouzsky? Nejspíš jste nechal svůj rozum na Sibiři,“ opáčil tloušťák a vrhl směšně bolestný pohled na ukazatel stojící asi sto kroků opodál.

„Rozumím!“ odpověděl Philippe, vzal pušku, rychle se zvedl, skočil přes příkop na pole a odběhl k ukazateli. „Tudy, d’Albone, tudy! Vlevo v bok!“ zavolal na svého druha a pokynul k široké dlážděné cestě. „Silnice z Bailletu do L’Isle-Adam,“ oznamoval. „Takže tímhle směrem určitě narazíme na cestu do Cassanu, ta musí odbočovat z téhle silnice.“

„Máte pravdu, plukovníku,“ přitakal d’Albon a znovu si nasadil na hlavu čepici, kterou se předtím ovíval.

„Tak tedy vzhůru, ctihodný soudce,“ vyzval ho plukovník Philippe a zahvízdal na psy, kteří už zřejmě poslouchali spíš jeho než d’Albona, svého majitele. „Uvědomujete si, pane markýzi,“ pokračoval voják

uštěpačně, „že před sebou máme ještě asi osm kilometrů? Ta vesnice támhle dole bude jistě Baillet.“

„Kristepane!“ zvolal markýz d'Albon. „Jděte si do Cassanu, jestli se vám chce, ale půjdete sám. Pošlete mi pak ze zámku koně, já radši počkám tady, i kdyby se měla strhnout bouřka. Ošklivě jste si ze mě vystřelil, Sucy. Dohodli jsme se, že si vyjdeme na příjemný krátký lov, měli jsme se držet blízko Cassanu a proslídit jen místa, která znám. Ale vy ne! Místo abychom se hezky pobavili, honil jste mě jako nadmutou kozu už od čtyř ráno – a k snídani jsme měli jen dva šálky mléka! Jen počkejte, jestli někdy budete mít řízení u našeho soudu, postarám se, abyste prohrál, i kdybyste byl třeba stokrát v právu.“

Markýz se sklesle posadil na patník pod ukazatelem, odložil pušku a prázdnou brašnu a dlouze si povzdechl.

„Ach Francie, Francie, tak tohle jsou tví poslanci!“ rozesmál se plukovník de Sucy. „Chudáčku d'Albone, kdybyste tak jako já strávil šest let v nejodlehlejších pustinách Sibiře...“

Nedořekl to a zvedl zrak k nebi, jako kdyby jeho útrapy byly tajemstvím mezi ním a Bohem.

„Tak vzhůru, pochodem v chod!“ zvolal. „Jestli zůstanete sedět, je po vás veta.“

„Co naděláte, Philippe? To už je u soudce takový zvyk... Na mou duši, jsem úplně zničený. Kdybych aspoň zastřelil nějakého zajíce!“

Co do vzhledu byli oba lovci úplnými protiklady. Poslanci bylo čtyřicet dva let a vypadal sotva na třicet, zatímco třicetiletému vojákovu byste hádali nejméně čtyřicet. Oba byli vyznamenáni červenou stužkou, odznakem důstojníků Čestné legie. Zpod plukovníkovy čapky vyčuhovalo několik pramínků vlasů, zpola černých a zpola bílých jako stračí křídlo; zato soudcovu čelo zdobily krásné plavé kadeře. Jeden byl vysoký, hubený, šlachovitý a neklidný a vrásky na jeho bledé

tváři svědčily o prudkých vášních nebo hlubokém trápení; obličej druhého kypěl zdravím a byl bodrý jako obličej epikurejce. Oba byli silně opálení a jejich vysoké kamaše ze světlé kůže nesly stopy všech příkopů a bažin, které museli zdolat.

„Pojďme,“ vzkřikl pan de Sucy, „kupředu! Hodinka chůze a budeme v Cassanu u bohatě prostřeného stolu.“

„Vsadím se, že jste nikdy nemiloval,“ odvětil soudce komicky žalostným tónem, „jste stejně nemilosrdný jako článek 304 trestního zákoníku!“

Philippe de Sucy se roztřásl po celém těle, jeho široké čelo se zkrabatilo, jeho tvář byla rázem stejně zachmuřená jako obloha. Všechny rysy mu zkřivila nevýslovně trpká vzpomínka, ale nerozplakal se. Tak jako všichni silní lidé dokázal ukrýt své pohnutí na dně svého srdce a podobně jako mnoho čistých povah možná považoval za necudné stavět na odiv svůj zármutek, když lidská slova stejně nedokážou vyjádřit jeho hloubku a když se lze obávat výsměchu od lidí, kteří ho nebudou chtít pochopit. Pan d'Albon měl citlivou duši, uměl vytušit cizí bolest a silně prožíval rozrušení, které někdy mimoděk způsobí nevhodné slovo. Nevytrhoval přítele z jeho zamyšlení, zvedl se, zapomněl na únavu a beze slova ho následoval, celý zkroušený, že se dotkl rány, která se patrně ještě nezacelila.

„Jednoho dne, příteli můj,“ stiskl mu ruku Philippe a zarmouceným pohledem mu poděkoval za jeho němé pokání, „jednoho dne ti vyličím příběh svého života. Ale dnes bych to nesvedl.“

Mlčky pokračovali v chůzi. Když se zdálo, že plukovníkova bolest polevila, znovu se přihlásila o slovo markýzova únava. Veden instinktem či spíše toužebným přáním utahaného člověka, jal se soudce pátrat očima v hlubinách lesa; vyptával se vrcholků stromů a dotazoval se lesních stezek v naději, že někde najde přístřeší, kde by mohl poprosit o pohostinnost. Když došli na křižovatku, měl dojem, že mezi stromy

vidí stoupat slabý dým. Zastavil se, zbystřil zrak a uprostřed bujného porostu rozeznal tmavě zelené větve několika borovic.

„Dům! Dům!“ zvolal s radostí námořníka, který spatřil pevninu.

Potom se nedočkavě prodral hustým křovím a plukovník, ponořený do hlubokého zamyšlení, ho nepřítomně následoval.

„Bude mi stokrát milejší najít tady omeletu, domácí chleba a obyčejnou židli, než abych se plahočil do Cassanu za pohovkami, lanýži a bordeauxským vínem.“

Tento radostný výkřik vyrazil soudce ve chvíli, kdy spatřil bílou zeď, jež se v dálce odrážela od hnědi sukovitých kmenů lesa.

„Vida, vida, to asi bude nějaký bývalý klášter,“ zvolal opět markýz d'Albon, když došel ke starobylé černé mřížové brance, za níž uprostřed rozlehlého parku viděl budovu postavenou ve slohu, jaký se kdysi používal pro klášterní stavby. „Ohó, ti vykutálení mniši si ale uměli najít pěkné místočko!“

Toto nové zvolání bylo výrazem soudcova údivu nad poetickou pousetvnou, která se objevila před jeho očima. Dům stál uprostřed svahu, na zadní straně kopce, na jehož vrcholku se rozkládá vesnice Nerville. V širokém kruhu ho obklopovaly mohutné prastaré duby, které z něj činily opravdovou samotu. Hlavní budova, v níž kdysi bydleli mniši, byla obrácena k jihu. Park mohl mít nějakých patnáct hektarů. Vedle stavení se prostírala zelená louka, křížovaná jasnými potůčky a posestá jezírky, jež tam byla rozmístěna s velkým půvabem a citem pro přirozenost. Tu a tam se zvedaly zelené stromy ladných tvarů, obsypané rozmanitým listovím. Umně vyhloubené jeskyňky, ohromné terasy se zchátralými schody a rezavým zábradlím, to všechno přispívalo k neobvyklému vzhledu té opuštěné končiny, kde se výtvořily lidského umění krásně snoubily s nejmalebnějšími přírodními výjevy. Zdálo se, že všechny lidské vášně se musejí utiшит ve stínu těch vysokých stromů, které mírnily spalující žár slunce a chránily to útočiště před hlukem světa.

„To je ale spoušť!“ pomyslel si pan d’Albon, když se pokochal těmi troskami a ponurou krajinou, která vypadala jako prokletá.

Bylo to jako nějaké místo opuštěné Bohem i lidmi. Břečťan všude rozprostřel své zkroucené šlahouny a bohaté závěsy. Hnědý, nazeleňalý, žlutý a červený mech rozséval romantické odstíny po stromech, lavicích, střechách a kamenech. Okenní rámy byly prožrané červotočem, zpuchřelé deštěm a ohlodané zubem času; balkony se rozpadaly, terasy byly pobořené. Některé okenice držely už jen na jednom pantu. Nedoléhající dveře by neodolaly ani sebemenšímu náporu. Ovocné stromy, jež byly obsypány chomáči lesklého jmelí, natahovaly své zanedbané větve a už nedávaly úrodu. Pěšiny byly zarostlé vysokou travou. Ruiny dodávaly celému obrazu nádherně poetický nádech a probouzely v duši diváka zasněné myšlenky. Básník by tam jistě dlouhé hodiny prodléval v melancholickém zadumání a obdivoval ten nepořádek plný harmonie, tu zkázu, které nechyběl půvab.

Najednou se trhlínami v mračnech prodralo několik slunečních paprsků a rozjasnilo tu zpola divokou scénu tisícerými světlými tahy. Hnědé střešní tašky se zaleskly, mech se zatřpytil, na loukách a pod stromy se roztančily kouzelné stíny; vybledlé barvy ožily, kontrasty se vyostřily, tmavé listí se vykrojilo ze záplavy jasu. Pak však slunce opět zmizelo za mrakem. Krajina, která předtím jakoby promlouvala, umlkla a potemněla, nebo se spíše stala tlumenou jako nejlíbeznější odstíny podzimního soumraku.

„To je palác Šípkové Růženky,“ pomyslel si soudce, který se už na dům díval jen očima majetného člověka. „Komu asi může patřit? Musí to být pořádný hlupák, když má takovou krásnou usedlost, a nebydlí tady.“

Najednou zpod ořešáku po pravé straně branky vyběhla jakási žena a mihla se kolem markýze, neslyšně a rychle jako stín mraku. Soudce oněměl údivem.

„No tak, d'Albone, co se děje?“ ptal se plukovník.

„Mnu si oči, nevím, jestli sním, nebo bdím,“ odpověděl soudce, přitiskl obličej k brance a snažil se přízrak opět spatřit. „Asi bude pod tím fíkovníkem,“ ukázal na listí stromu tyčícího se nad zdi nalevo od branky.

„Ale kdo?“

„Copak já vím?“ odpověděl pan d'Albon. „Objevila se tu přede mnou zvláštní žena,“ pokračoval tichým hlasem. „Zdálo se mi, že patří spíš do světa stínů než do světa živých. Byla tak hubená, lehounká a vzdušná, že snad musela být průhledná. Její tvář byla bílá jako mléko. Šaty, oči a vlasy měla černé. Když proběhla kolem, podívala se na mě, a ač nejsem žádný strašpytel, z toho upřeného a chladného pohledu mi ztuhla krev v žilách.“

„Je hezká?“ ptal se Philippe.

„To nevím. Z její tváře jsem viděl jen oči.“

„Čert vem večeri v Cassanu, zůstaňme tady! Jsem zvědavý jako malý kluk, za každou cenu se chci do toho podivného stavení dostat. Vidíš ty červeně natřené okenní rámy a ty červené tahy na římsách nad dveřmi a okny? Nepřipadá ti to jako příbytek ďáblův? Možná ho zdědil po mniších... Pojď, zkusíme najít ten tvůj černobílý přízrak! Kupředu!“ zvolal Philippe s předstíraným veselím.

Najednou lovci zaslechli výkřik podobný zapištění myši, která se chytila do pasti. Naslouchali. Listí přerostlých keřů v tichu šumělo jako vzedmuté vlny. Oba muži nastražili uši, zda neuslyší další zvuky, ale bezvýsledně. Pokud v tu chvíli žena běžela pryč, země její kroky neprozradila.

„To jsem blázen,“ podivil se Philippe a vydal se podél zdi obklopující park.

Oba přátelé brzy došli k lesní cestě vedoucí do vesnice Chauvry. Vydali se po ní ve směru silnice na Paříž a zanedlouho se ocitli

před velkou mřížovou bránou, odkud mohli vidět hlavní průčelí toho záhadného stavení. Na této straně spoušť dostupovala vrcholu. Tři hlavní části budovy, přiléhající k sobě v pravém úhlu, byly zbrzděny obrovskými trhlínami. Po zemi se válely rozbité tašky a břidlicové desky; střechy byly pobořené a svědčily o naprostém zmaru. Pod stromy leželo spadané ovoce a hnilo, nikdo ho nesbíral. Na trávníku se pásala kráva a šlapala po květinách v záhonech, zatímco koza okusovala zelené hrozny a révové výhonky.

„Všechno je tady harmonické, dokonce i nepořádek tu je svým způsobem uspořádaný,“ prohlásil plukovník a zatahl za řetízek zvonku.

Zvonku však chybělo srdce a lovci zaslechli jenom pronikavé zavržení zrezivělé pružiny. Opřeli se do dveří ve zdi vedle brány, ale ty vzdor své zchátralosti nechtěly povolit.

„To jsou mi věci, začíná to být opravdu zvláštní,“ prohodil Philippe ke svému společníkovi.

„Kdybych nebyl soudce,“ odvětil pan d'Albon, „málem bych uvěřil, že ta žena v černém je čarodějnice.“

Sotva to dořekl, přišla k bráně kráva a zvedla k nim svou vlhou tlamu, jako kdyby zatoužila spatřit lidské bytosti. Nato vylezla z křoví jakási žena – lze-li vůbec toho nepopsatelného tvora takto nazvat – a zatahala za provaz, na němž byla kráva uvázána. Na hlavě měla červený šátek, zpod něhož vykukovaly pramínky plavých vlasů, dosti podobných koudelí. Krk měla obnažený. Černě a šedě pruhovaná sukně z hrubé vlny jí byla trochu krátká, takže odhalovala nohy. Člověk by ji skoro mohl považovat za příslušnici některého z indiánských kmenů oslavovaných J. F. Cooperem, neboť její nahá lýtka, krk i paže vypadaly jako natřené cihlově rudou barvu. Její všední tvář neozářoval jediný paprsek rozumu. Modravé oči byly studené a mdlé. Místo obočí měla jen pár řídkých světlých chloupků a za zkrivenými ústy byly vidět nepravidelné zuby, jež byly nicméně bílé jako zuby psa.

„Haló, vy tam!“ zahalekal pan de Sucy.

Zvolna se přiblížila k bráně. Přihloupě si prohlížela oba lovce a na tváři se jí mihl křečovitý úsměv.

„Kde to jsme? Co je to za dům? Komu patří? Kdo jste? Jste zdejší?“

Na tyto a další otázky, jimiž ji oba přátelé zavalovali, nedokázala ta bytost odpovědět jinak než hrdelním chroptěním, spíše zvířecím než lidským.

„To nevidíte, že je hluchoněmá?“ zeptal se konečně soudce.

„Nejmenší bratří!“ zvolala venkovanka.

„Aha, má pravdu. Opravdu by to mohl být bývalý klášter nejmenších bratří,“ poznamenal pan d'Albon.

Pokračovali ve vyptávání, ale venkovanka byla jako vrtošivé děcko. Červenala se, hrála si se svým dřevákem, kroutila provazem, na němž držela krávu (ta se mezitím zase začala pást), zírala na lovce a zkoumavě si prohlížela všechny části jejich úboru; vrčela, chrčela, mručela, ale nepromluvila.

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se Philippe a upřeně se na ni zadíval, jakoby kdyby ji chtěl uhranout.

„Geneviève,“ odpověděla a hloupě se rozchechtala.

„Ta kráva byla zatím nejinteligentnější stvoření, co jsme tu potkali,“ posteskl si soudce. „Vystřelím ránu z pušky, potom sem snad někdo přijde.“

D'Albon už sahal po zbrani, ale vtom ho plukovník zadržel a ukázal prstem na neznámou ženu, která předtím vzbudila jejich zvědavost. Pomalým krokem, jakoby pohroužená do hlubokého zamýšlení, přicházela z dálky po cestičce, takže si ji oba přátelé mohli pozorně prohlédnout. Měla na sobě úplně obnošené šaty z černého saténu. Dlouhé vlasy jí v nesčetných kadeřích spadaly do čela, přes ramena a hluboko pod pás a ovíjely ji jako šál. Zjevně byla na tu změť zvyklá a jen málokdy si vlasy odhrnovala ze spánků; tu a tam

však prudce pohodila hlavou a tím jediným pohybem vyprostila čelo nebo oči z hustého závoje, který je zakrýval. Její pohyby se nadto stejně jako pohyby zvířete vyznačovaly obdivuhodnou jistotou a hbitostí, jež u ženy mohou působit takřka zázračně. Udivení lovci viděli, jak se vyhoupla na větev jabloně a usadila se na ní lehce jako pták. Utrhla pár jablek, snědla je a pak se spustila na zem s mrštností, jakou obdivujeme u veverek. Měla tak ohebné údy, že v jejích pohybech nebylo ani zdání námahy nebo vypětí. Chvíli dováděla na trávníku, válela se po něm jako dítě; pak najednou rozhodila nohy i ruce a natáhla se na trávě s nenuceností, půvabem a přirozeností kotěte, jež usnulo na slunci. Když v dálce zahřmělo, hbitě se převálila na břicho a s úžasnou obratností vyskočila na všechny čtyři jako pes, který slyší přícházet cizince. V této podivné pozici se její černé vlasy rozdělily na dva široké prameny, jež jí splývaly po obou stranách hlavy a dovolovaly oběma divákům té nezvyklé scény obdivovat bílá ramena, zářící jako sedmikrásky na louce, a dokonale tvarovanou šíji, z níž se dalo usuzovat na dokonalost všech tělesných proporcí.

Žena vyrazila bolestný výkřik a postavila se na nohy. Její pohyby byly tak plynulé a mrštné, že nevypadala jako lidská bytost, ale jako jedna z těch dcer vzduchu, které ve svých básních opěvuje Ossian. Přišla k jezírku, lehce setřásla z chodidla střevíc, se zjevnou rozkoší ponořila do vody alabastrově bílou nožku a zálibně si prohlížela zčeřené vlnky, třpytící se jako drahokamy. Potom si klekla na břeh jezírka a jako děcko se bavila tím, že do něj namáčela své dlouhé vlasy a pak je zase rychle vytahovala a sledovala, jak z nich padají kapky vody, které v paprscích slunce připomínaly šňůrky perel.

„Ta ženská je šílená,“ zvolal soudce.

Geneviève vydala chraptivý zvuk, zřejmě určený neznámé ženě. Ta se rázně vztyčila a odhodila si vlasy z obličeje, takže plukovník

s d'Albonem mohli zřetelně zahlédnout její rysy. Když si žena obou přátel všimla, hbitě jako laňka přiběhla několika skoky k bráně.

„*Sbohem.*“ pronesla sladkým, melodickým hlasem, ale v tom zvuku, netrpělivě očekávaném oběma lovci, nebylo ani stopy po nějakém citu nebo myšlence.

Pan d'Albon se nemohl vynadívát na dlouhé řasy jejích očí, na husté černé obočí a na oslnivě bílou pleť bez sebemenšího nádechu červeně, jen tu a tam protkanou modrými žilkami. Obrátil se k příteli a chystal se mu vyličit, jak na něj ta zvláštní žena zapůsobila; tu však spatřil, že plukovník leží na trávě jako mrtvý. Vystřelil do vzduchu, aby někoho přivolal, křikl: „Pomoc!“ a snažil se plukovníka zvednout. Neznámá žena dosud zůstávala bez hnutí, ale jakmile zaduněl výstřel, rychlostí šípu se dala na úprk. Kvílela hrůzou jako raněné zvíře a pobíhala dokolečka po louce, zjevně na smrt vyděšená. Vtom pan d'Albon zaslechl na silnici do L'Isle-Adam rachot kočáru a začal mávat kapesníkem na znamení, že potřebuje pomoc. Vůz zahnul k bývalému klášteru a pan d'Albon ve výletnících poznal své sousedy pana a paní Grandvillovy, kteří hned z kočáru vystoupili a nabídli ho soudci. Paní de Grandville s sebou náhodou měla lahvičku se solí, k níž dali plukovníkovi čichat. Když otevřel oči, zadíval se směrem k louce, kde nepřestávala poletovat ječící žena, a z hrdla se mu vydral nezřetelný výkřik, vyjadřující hlubokou hrůzu. Pak opět zavřel oči a posunkem příteli naznačil, ať ho té podívané ušetří. Manželé Grandvillovi ochotně přenechali svůj kočár soudci s tím, že sami budou ve výletu pokračovat pěšky.

„Kdo je ta dáma?“ zeptal se d'Albon a ukázal na neznámou.

„Říká se, že pochází z Moulins,“ odpověděl pan de Grandville. „Jmenuje se hraběnka de Vandières a prý je šílená. Je tu však teprve dva měsíce, takže se nemůžu zaručit za spolehlivost všech těchto zvěstí.“

Pan d'Albon poděkoval manželům Grandvillovým a vyjel ke Casanu.

„Je to ona,“ zvolal Philippe, když přišel k sobě.

„Kdo ona?“ ptal se d'Albon.

„Stéphanie... Ach! Je mrtvá a živá, živá a šílená. Myslel jsem si, že z toho budu mít smrt.“

Obezřetný soudce pochopil, jak vážná krize přítele postihla, a tak se dál nevyptával, aby ho nerozrušil. Nedočkavě si přál, aby už byli v zámku; jak totiž pozoroval změny v plukovníkových rysech a v celém jeho chování, dostal strach, aby Philippe nepropadl téže hrozné chorobě jako hraběnka. Jakmile vůz vjel na hlavní ulici v L'Isle-Adam, poslal d'Albon lokaje pro místního lékaře. A tak když plukovníka uložili na lůžko, stál už u něj i doktor.

„Kdyby pan plukovník neměl skoro úplně prázdný žaludek,“ prohlásil lékař, „už by nebyl mezi námi. Jeho vyčerpání ho zachránilo.“

Potom vydal pokyny, jaká první opatření je zapotřebí učinit, a odešel sám připravit tisící lék. Následujícího rána už se panu de Sucy vedlo lépe, ale lékař trval na tom, že na něj ještě bude osobně dohlížet.

„Musím se vám přiznat, pane markýzi,“ sdělil lékař panu d'Albonovi, „že jsem se zprvu bál, aby nešlo o poškození mozku. Pan de Sucy utrpěl hrozný otřes, jeho vášně jsou zjitřené, ale rozhodující byl první záchvat. Zítra už snad bude mimo nebezpečí.“

Lékař se nemýlil a dalšího dne dovolil soudci, aby přítele navštívil.

„Můj drahý d'Albone,“ stiskl mu Philippe ruku, „mám na tebe prosbu! Hned běž k nejmenším bratrům, zjisti toho co nejvíce o té ženě, kterou jsme viděli, a okamžitě se vrať, protože budu počítat minuty!“

Pan d'Albon vyskočil na koně a uháněl k bývalému opatství. Když tam dorazil, spatřil před bránou vysokého, hubeného muže s přívětivou tváří. Zeptal se ho, zda bydlí v tom rozbořeném domě, a muž přisvědčil. Pan d'Albon mu pak vyložil důvod své návštěvy.

„To jste tedy byl vy, pane,“ ptal se neznámý, „kdo vystřelil tu osudnou ránu? Skoro jste mou nebohou pacientku zabil.“

„To není možné, vždyť jsem vystřelil do vzduchu!“

„Ublížil byste paní hraběnce méně, kdybyste ji zasáhl.“

„Nu, nemáme si co vyčítat, protože pohled na vaši hraběnkou zase skoro zabil mého přítele pana de Sucy.“

„Je to snad baron Philippe de Sucy?“ zvolal lékař a sepjál ruce.

„Nebyl v Rusku při přechodu přes Berezinu?“

„Ano,“ přitakal d'Albon. „Zajali ho kozáci a odvěkli ho na Sibiř, odkud se vrátil asi před jedenácti měsíci.“

„Pojďte dál, pane,“ vybídl ho neznámý a uvedl ho do salonu v přízemí domu, jímž jako by se prohnala nějaká ničivá, ale rozmarná síla. Vzácné porcelánové vázy byly rozbité, kdežto kyvadlové hodiny, stojící hned vedle, vypadaly jako nové. Z hedvábných závěsů na oknech zbyly jenom cáry, zatímco dvojité mušelinové záclony byly dokonale zachovalé.

„Tuhle spoušť,“ řekl panu d'Albonovi, když vstoupili do místnosti, „tu napáchalo okouzlující stvoření, které jsem si vzal do péče. Je to moje neter. Vzdor nedostatkům svého umění doufám, že jí jednoho dne budu schopen vrátit rozum. Chci na ní vyzkoušet terapii, kterou si bohužel zatím mohou dovolit jen bohatí.“

A potom se tak jako všichni lidé, kteří žijí o samotě a trpí neutišitelnou bolestí, jal rozvláčně vypravovat. Vyličil soudci následující příběh, který zde podáváme uspořádaně a bez četných odboček, jimiž ho prokládal vypravěč i jeho posluchač.

Když se maršál Victor v devět hodin večer stáhl z vrchů Studanky, které hájil po celý 28. listopad 1812, zanechal tam asi tisíc mužů s úkolem bránit až do posledního okamžiku ten z obou mostů postavených přes Berezinu, jenž dosud stál. Tento zadní voj se udatně snažil

zachránit davy promrzlých opozdílů, kteří se shromáždili u opuštěných armádních zásob a tvrdošijně odmítali jít dál. Hrdinství toho šlechtného oddílu však mělo vyjít naprázdno. Vojáci, kteří se houfně valili k břehům Bereziny, tam naneštěstí našli obrovské množství povozů, muničních vozů a náradí všeho druhu, které tam musela armáda zanechat, když 27. a 28. listopadu přecházela řeku. Nešťastní opozdílci, otupení mrazem, tak zdědili netušené bohatství. Ubytovali se v prázdných stanech, postavili si chatrče z rozebraného armádního vybavení, rozdělali ohně vším, co jim padlo pod ruku, pobili koně a snědli jejich maso, strhli z vozů plátěné stříšky, aby se měli čím přikrýt, a uložili se ke spánku místo toho, aby pokračovali v cestě a v noci klidně překročili Berezinu, která se nenadálou ranou osudu stala zhoubou francouzské armády. Netečnost těch ubohých vojáků pochopí jen ti, kdo se tehdy sami plahočili nekonečnými zasněženými pustinami, kde jim byl jediným nápojem sníh a jediným lůžkem sníh, kde na obzoru neviděli nic než sníh a jedinou jejich potravou byl sníh, anebo občas zmrzlá řepa, hrst mouky či kus koňského masa.

Zbědovaní vojáci umírali hladem, žízní a únavou a teď přišli na břeh, kde viděli dříví, oheň, potraviny, obrovské množství vojenského vybavení, stany, zkrátka celé improvizované město. Vesnice Studanka byla úplně rozebrána a přepravena z návrší na rovinu. Ať byl ten tábor sebeubožejší a sebenebezpečnější, byl hotovou oázou pro lidi, kteří před sebou viděli jen strašlivé ruské pustiny. Byla to zkrátka obrovská nemocnice, jež existovala pouhých dvacet hodin. Vojáci byli do té míry znaveni životem, nebo snad do té míry rozradostněni tím nenadálým blahobytem, že nedokázali myslet na nic jiného než na odpočinek. Do této masy lidí, rýsující se na pozadí sněhu jako obrovská skvrna, hned černá a hned zase ohnivě rudá, bez ustání páliło dělostřelectvo levého křídla Rusů; ale ty nelítostné kule byly v očích otupělého davu jen další nepříjemností z mnoha. Bylo to jako bouřka,

z níž si nikdo nic nedělal, neboť její blesky mohly zasáhnout pouze umírající, nemocné nebo mrtvé.

K řece se nepřestávaly trousit další a další skupinky opozdilců. Ty chodící mrtvoly se pokaždé hned rozdělily, potácely se od ohně k ohni a žebraly o místo; většinou však byly odmítnuty a zase se shlukovaly, aby si silou vymohly pohostinnost, jež jim byla odepřena. Vojáci byli hluchí ke slovům několika důstojníků, kteří jim na zítřek prorokovali zkázu. Zbytky sil, jež potřebovali k přechodu přes řeku, spotřebovali na stavbu přístřeší na noc a na přípravu jídla, často odpudivého. Smrt, která je čekala, už jim nepřipadala jako zlo, protože jim dala hodinu spánku. Zlem pro ně byl jen hlad, žízeň a mráz. Když došlo všechno dřevo, oheň, plátno i přístřeší, vypukly líté boje mezi těmi, kdo přišli s prázdnýma rukama, a boháči, kteří měli vlastní obydlí. Nejslabší zemřeli. Nakonec přišel okamžik, kdy několika mužům prchajícím před Rusy nezbylo než se utábořit na sněhu; ulehli a už nikdy nevstali. Ta masa polomrtvých bytostí se pozvolna stala tak sevřenou, hluchou a netečnou, nebo snad tak šťastnou, že maršál Victor, který ji hrdinsky bránil před dvaceti tisíci Rusy vedenými Wittgensteinem, si musel tím lesem lidí prorazit cestu násilím, aby mohl přejít Berezinu s pěti tisíci statečných bojovníků, jež vedl k císaři. Nešťastníci na břehu se raději nechali umačkat, než by uhnuli; usmívali se na své vyhaslé ohně a tiše umírali bez jediné myšlenky na Francii.

Teprve v deset hodin večer se maršál Victor ocitl na druhém břehu řeky. Než se pustil po mostech vedoucích k Zembinu, svěřil osud zadního voje ve Studance generálu Ébléovi, zachránci všech těch, kdo přežili berezinskou pohromu. Asi kolem půlnoci velký generál spolu s jedním statečným důstojníkem vyšel ze své chatrče poblíž mostu a vydal se na obhlídku tábora, který se rozkládal mezi břehem Berезiny a cestou z Borisova do Studanky. Hřmění ruských děl umlкло; nesčetné ohně, které bledly uprostřed sněhových závějů a jako by

ani nevrhaly světlo, tu a tam ozářily tváře, jež v sobě neměly pranic lidského. Asi třicet tisíc nešťastníků, příslušníků všech národů, které Napoleon vrhl proti Rusku, tam dávalo svůj život v sázku s děsivou bezstarostností.

„Všechny je zachráníme!“ řekl generál důstojníkovi. „Zítřka ráno Rusové dobudou Studanku. Jakmile se objeví, budeme muset spálit most. Tak tedy odvalu, můj příteli! Vystoupej až nahoru a vyřiď generálu Fournierovi, že nemá času nazbyt, že musí hned vyklidit pozice, prokletit si cestu těmi davy a přejít přes most. Až uvidíš, že vyrazil na cestu, přidej se k němu. Požádej o pomoc pár statných mužů a bez smilování spalte stany, náčiní, vozy, prostě všechno! Vyžeň ty lidi na most! Přiměj všechny, kdo mají obě nohy, aby utekli na druhý břeh. Požár je teď naše poslední naděje. Kdyby mi Berthier dovolil všechno to zpropadené harampádí zničit, utopili by se v řece jenom mí neboží ženisté, těch padesát hrdinů, kteří zachránili armádu a na které si brzy nikdo ani nevzpomene!“

Generál si přitiskl ruku na čelo a odmlčel se. Cítil, že Polsko bude jeho hrob a že se nepozvedne ani jediný hlas, jenž by vzdal hold těm šlechtným mužům, kteří se neváhali vrhnout do vod Bereziny, aby zarazili mostní podpěry do dna řeky. Jen jeden z nich dosud žije, či spíše živoří někde ve vesnici, úplně neznámý! Generálův pobočník odešel. Sotva ten statečný důstojník učinil sto kroků ke Studance, generál Éblé probudil několik vysílených ženistů a pustil se do svého milosrdného díla. Podpálil stan postavený poblíž mostu, a tak přinutil vojáky, kteří tam spali, aby vstali a přešli Berezinu. Mladý pobočník se mezitím nikoli bez námahy vydrápal k jedinému dřevěnému domku, který zůstal stát ve Studance.

„Tahle bouda asi bude úplně plná, vidíte, kamaráde?“ oslovil muže, jehož spatřil před ní.

„Jestli se vám podaří dostat dovnitř, tak klobouk dolů,“ odpověděl

důstojník, který se ani neotočil a dál šavlí osekával dřevěné klády chatrče.

„Philippe, to jste vy?“ zeptal se generálův pobočník, když po hlase poznal svého přítele.

„Ano... No ne, tebe jsem tu nečekal, starouši!“ zvolal pan de Suty a zadíval se na pobočníka, kterému bylo stejně jako jemu teprve dvacet tři let. „Myslel jsem si, že už jsi na druhém břehu té zatracené řeky. Neseš nám na zákusek koláče a zavařeninu? Určitě tě tu rádi uvidí,“ dodal a odloupnul šavlí kousek kůry, kterou dával svému koni místo krmiva.

„Hledám vašeho velitele, mám mu od generála Ébléa vyřídit, že musíte okamžitě vytáhnout k Zembinu. Máte nejvyšší čas sejít dolů a probít se tou hromadou mrtvol. Co nevidět to tam všechno podpálím, aby se dali do pohybu.“

„Tak to vidíš, skoro jsi mě zahřál! Z té zprávy jsem se úplně zpotil. Já tady mám dva přátele, které chci za každou cenu zachránit. Víš, kamaráde, nebýt těch dvou nebožáků, už bych byl dávno mrtvý. To kvůli nim se starám o svého koně a nemůžu ho sníst... Prosím tě, neměl bys aspoň kůrku chleba? Už třicet hodin jsem neměl nic v ústech, a to jsem se bil jako lev, abych si uchoval tu trochu tepla a odvahy, které mi ještě zbyly.“

„Je mi líto, Philippe, nemám nic, ani drobeček! Ale co váš generál, je tady?“

„Sem nevstupuj! V téhle stodole jsou naši ranění. Jdi ještě výš, po pravici uvidíš jakýsi prasečí chlívek, generál je tam. Sbohem, příteli! A jestli nám bude ještě někdy dopřáno zatancovat si čtverylku na pařížském parketu...“

Nedořekl to, severák v tu chvíli zafoukal tak prudce, že mu slova zamrzla na rtech. Pobočník raději hned vykročil, aby se zahřál. Brzy zavládlo ticho, přerušované jen kvílením vycházejícím z boudy

a tlumenými zvuky, které vydával kůň majora de Sucy, jak z hladu a zuřivosti okusoval zmrzlou kůru kmenů, z nichž byl domek postaven. Major zastrčil šavli do pochvy, rázně uchopil uzdu drahocenného zvířete, které se mu podařilo udržet naživu, a proti jeho vůli ho táhl od žalostné potravy, jíž stále nemělo dost.

„Vzhůru, Bichette, musíme jít! Jedině ty můžeš zachránit Stéphanii, krasavice moje. Pojď, pojď, odpočineme si později, potom už budeme smět zemřít.“

Philippe se zachumlal do kožichu, jemuž vděčil za svůj život a energii, a rozeběhl se, zběsile dupal nohama po ztvrdlém sněhu, aby si je udržel teplé. Urazil jen asi pět set kroků, když tu si všiml velkého požáru v místech, kde ráno svěřil svůj vůz do ochrany jednoho starého vojáka. Zmocnil se ho strašlivý neklid. Jako všichni, kdo byli během té pohromy puzeni nějakým mocným citem, v sobě ve snaze pomoci svým přátelům našel netušené síly, jaké by nikdy nedokázal vynaložit na vlastní záchranu. Brzy se přiblížil na vzdálenost pár kroků k prohlubni v terénu, kam ukryl před dělovými koulemi mladou ženu, svou přítelkyni z dětství a svůj nejdražší poklad.

Nedaleko vozu se asi třicet opozdílů shluklo před ohromným ohněm, do něhož házeli prkna, krabice z muničních vozíků nebo kola a výplně kočárů. Tito vojáci se zřejmě jako vůbec poslední připojili k mužům, kteří od široké brázdy v krajině pod Studánkou až k osudné řece tvořili oceán hlav, ohňů a chatrčí, neklidné moře zmítané skoro nepostřehnutelnými vlnami, z něhož se rozléhalo tlumené hučení, chvílemi přerušované zlověstnými výkřiky. Ti nešťastníci, hnaní hladem a zoufalstvím, se nejspíš násilím vlámali do vozu. Starý generál a mladá žena, které našli uvnitř, jak zabalení do kabátů a kožichů leží na hromadě hadrů, se teď krčili u ohně. Jedna dvířka vozu byla vyložená. Hned jak muži sedící u ohně zaslechli kroky majora a jeho koně, spustili zuřivý, hladový křik.

„Kůň! Má koně!“

Všechny hlasy se slévaly v jediný ohlušující řev.

„Vypadněte! Dávejte bacha!“ volali dva nebo tři vojáci, kteří puškami mířili na koně.

Philippe se vrhl před svou kobyлу a nadával:

„Ničemové jedni, srazím vás do ohně! Nahoře jsou mrtví koně, jděte si pro ně!“

„To je ale vtípálek, tenhle důstojník!“ odbyl ho rozložitý granátník. „Tři... dva... jedna, tak uhneš konečně? Ne? No tak dobře, jak chceš.“

Ozval se výstřel a hned po něm ženský výkřik. Philippe naštěstí nebyl zasažen, ale Bichette se skácela k zemi a zmítala se ve smrtelných křečích. Přiběhli k ní tři muži a dorazili ji bajonety.

„Divoši zatracení! Nechte mě aspoň vzít si příkrývku a pistole,“ prosil zdrcený Philippe.

„Pistole si klidně vezmi,“ opáčil granátník. „Ale na příkrývku zapomeň, máme tady vojáka, co už dva dny neměl nic v žaludku, choulí se do svých chatrných hadrů a třese se zimou. Je to náš generál...“

Philippe spatřil muže se sešlapanými botami a kalhotami samá díra, jenž měl na hlavě jen rozedranou vojenskou čapku, pokrytou jinovatkou. Neodpověděl a spěchal si vzít své pistole. Pět mužů odvleklo klisnu k ohni a jali se ji porcovat s obratností pařížských řezníků. Zázračně rychle odřezali kousky masa a hodili je na žhavé uhlí.

Major se posadil vedle ženy, která předtím zděšeně vykřikla, když ho poznala. Seděla nehybně na polštáři z kočáru a ohřívala se u ohně. Mlčky a bez úsměvu se na něj zadívala. V tu chvíli si vedle ní Philippe všiml vojáka, jenž měl hlídat jeho vůz; byl chudák zraněný. Musel ustoupit před přesilou opozdílů, kteří se na něj vrhli, ale počínal si jako pes, jenž až do poslední chvíle brání jídlo svého pána – nakonec si také urval svůj díl kořisti a vyrobil si jakýsi plášť z kusu bílého sukna. Nyní nad ohněm obracel kus masa zabité klisny a major

na jeho tváři viděl, jak se mu už sbíhají sliny na tu hostinu. Hrabě de Vandières, který před třemi dny dočista zdětinštl, byl usazený na polštáři u své ženy a oči upíral na plameny, jejichž žár mu pomalu rozmrazoval zkřehlé údy. Nebezpečí, jemuž čelil, Philippův příchod, potyčka předcházející vyplenění jeho vozu, nic z toho na něho ani v nejmenším nezapůsobilo.

Sucy nejprve vzal mladou hraběnkou za ruku, jako by jí chtěl podat důkaz své náklonnosti a vyjádřit svou bolest nad strašným neštěstím, které ji potkalo. Nepromluvil však ani slovo, jenom vedle ní seděl na hromadě tajícího sněhu, a dokonce se poddal potěšení z toho, že se může ohrát a zapomenout na nebezpečí, zapomenout na všechno. Po obličejí se mu mimoděk rozlil výraz skoro připitomělé radosti. Netrpělivě čekal, až se upeče kus koňského masa, který dostal jeho voják. Vůně pečeného masa v něm vydráždila hlad – a hlad umlčel jeho srdce, statečnost i lásku. Bez hněvu si prohlížel výsledky rabování vozu. Muži sedící okolo ohniště se rozdělili o pokrývky, polštáře, kožichy a šaty, o mužské i ženské oblečení patřící hraběti, hraběnce a jemu. Philippe se rozhlížel kolem sebe, aby zjistil, zda se dá ještě něco zachránit z pokladny. Ve světle plamenů viděl, jak se všude válí rozházené zlato, diamanty a stříbrné nádoby. Nikoho ani nenapadlo, aby si něco z toho vzal.

Všichni muži, které náhoda svedla dohromady kolem ohně, zachovávali zlověstné mlčení a dělali jen to, co považovali za nezbytné pro uspokojení vlastních potřeb. Jejich nouze byla až groteskní. Tváře znetvořené mrazem byly obaleny vrstvou bahna, která byla od očí až dolů k lícím zbrázděna stružkami od slz, dosvědčujícími tloušťku té masky. Nevábný vzhled vojáků ještě zhoršovaly přerostlé špinavé vousy. Jedni byli zahaleni do ženských šálů; jiní přes sebe měli přehozené koňské čabraky, zablácené pokrývky nebo hadry pokryté tající jinovatkou; někteří měli na jedné noze holínku a na

druhé střevíc; zkrátka mezi nimi nebyl jediný, jehož oděv by se nevyznačoval nějakou směšnou zvláštností. Vzдор této komické podívané však všichni zůstávali vážní a zachmuření. Ticho přerušovalo jenom praskání dříví, syčení plamenů, vzdálený hukot tábora a údery šavlí, jak ti nejhladovější vysekávali z Bichette nejlepší kousky. Někteří nešťastníci, znavenější než ostatní, spali jako zabití, a když se někdo z nich náhodou svalil do ohně, nikdo se nenamáhal ho zvednout. Ti přísní logikové totiž usoudili, že není-li mrtvý, popáleniny ho donutí stáhnout se na bezpečnější místo. Pokud se nebožák probudil v ohni a zemřel, nikdo ho nelitoval. Pár vojáků si vyměnilo pohledy, jako by chtěli svou vlastní bezstarostnost omluvit lhostejností ostatních. Mladá hraběnka byla dvakrát svědkem té podívané a nic neřekla. Když se maso konečně upeklo, každý ukojil svůj hlad s hltavostí, jaká nám u zvířat připadá nechutná.

„Tak to je poprvé, co vidím třicet pěšáků na jednom koni,“ zvolal granátník, který předtím kobyly zabil.

To byl jediný žert, který té noci zazněl, jediný pozůstatek francouzské duchaplnosti.

Nešťastní vojáci se brzy zabalili do svého šatstva, uložili se na prkna nebo na cokoli, co je mohlo ochránit před sněhem, a usnuli, lhostejní k budoucnosti. Když se major ohřál a utišil hlad, víčka mu ztěžkla ochromující únavou. Během krátké chvílky, kdy ještě zápasil s ospalostí, pozoroval mladou ženu vedle sebe. Uložila se ke spánku s tváří obrácenou k ohni, takže mohl vidět její zavřené oči a část čela. Byla zachumlána do chlupatého kožichu a velkého dragounského pláště a hlava jí spočívala na podušce potřísněné krví. Astrachánová čapka, připevněná šátkem uvázaným pod bradou, chránila její tvář před mrazem, jak to jen bylo možné. Nohy měla skrčené pod pláštěm. Takto schoulená sama do sebe už se nepodobala vůbec ničemu. Byla to nějaká obyčejná markytánka? Anebo to skutečně byla ta

okouzující žena, chlouba svého milence, královna pařížských plesů? Běda! Ani oko nejoddanějšího přítele už v té hromadě prádla a hadrů nepoznávalo ženu. Láska v jejím srdci vyhasla, podlehla mrazu. Skrze hustý závoj, který mu přes oči přetahoval neodbytný spánek, viděl major manžela s manželkou už jen jako dvě rozmazané skvrny. Plameny, ležící lidská těla, ukrutná zima číhající pouhých pár kroků od prchavého tepla, všechno se změnilo v sen. Philippa děsila dotěrná myšlenka: „Jestli usnu, všichni zemřeme; nesmím usnout,“ říkal si. A potom usnul.

Po hodině spánku ho probudil ohlušující hluk a výbuch. Ihned se rozpomněl na svůj smysl pro povinnost a na nebezpečí, v němž se nacházela jeho přítelkyně. Vydral se z něj výkřik, podobný spíše řevu. On a jeho voják byli jako jediní vzhůru. V temnotě před sebou spatřili plameny, moře plamenů, pohlcující stany a chatrče. Zaslechli zoufalý, srdceryvný křik a na pozadí ohnivé vřavy zpozorovali zástupy lidí, tisíce zmučených těl a běsnících tváří. A středem toho pekla si kolona vojáků razila cestu k mostu, z obou stran obklopena mrtvolami.

„To ustupuje náš zadní voj,“ zvolal major. „Jsme ztraceni.“

„Ušetřil jsem váš vůz, Philippe,“ ozval se přátelský hlas.

Sucy se otočil a ve světle plamenů poznal mladého generálova pobočníka.

„Ach, to už nepomůže,“ odpověděl major. „Snědli mého koně. A kromě toho, jak přimět toho tupého generála a jeho ženu, aby se hnuli z místa?“

„Vezměte kus žhavého dřeva, Philippe, a pohrozte jim!“

„Hrozit hraběnce...!“

„Sbohem,“ loučil se pobočník. „Musím včas přejít tu prokletou řeku, ve Francii na mě čeká matka... Můj Bože, jaká hrozná noc! Těm nešťastníkům je milejší zůstat ležet na sněhu, většina jich raději uhoří, než aby se zvedli. Jsou čtyři hodiny, Philippe, za dvě hodiny se Rusové

dají do pohybu. Berezinu ještě jednou zaplní mrtvoly, na to můžete vzít jed. Philippe, myslete i na sebe! Už nemáte koně a sám hraběнку neodnesete. Je mi líto, ale nedá se nic dělat. Pojdte se mnou,“ vyzval ho a vzal ho za ruku.

„Ale přáteli, cožpak tady můžu Stéphanii nechat?!“

Major uchopil hraběнку, postavil ji na nohy, zatřásl s ní s hrubostí zoufalého muže a vyburcoval ji ze spánku. Ona se na něj zadívala strnulým a skelným pohledem.

„Musíme jít, Stéphanie, jinak tady umřeme.“

Hraběнка se místo odpovědi pokusila svalit zpátky na zem a spát dál. Pobočník popadl hořící klacek a zamával jím před její tváří.

„Zachráníme ji, ať chce nebo nechce!“ vykřikl Philippe, zvedl hraběнку a odnesl ji do vozu.

Vrátil se a poprosil přítele o pomoc. Uchopili starého generála a položili ho vedle jeho ženy, i když ani nevěděli, je-li živý, nebo mrtvý. Major obešel vojáky ležící na zemi, kopnutím je převrátil, vzal jim všechno, co ukradli z vozu, navršil posbírané svršky na oba manžele a hodil do rohu vozu pár kousků upečeného koňského masa.

„Co máte v úmyslu?“ zeptal se pobočník.

„Potáhnu je,“ odpověděl major.

„Vy jste se zbláznili!“

„Máte pravdu...,“ zkřížil Philippe ruce na prsou.

Najednou se zdálo, že propadl beznaději.

„Poslyš,“ stiskl svalnatou paži svého vojáka, „na hodinku ti ji svěřím. A pamatuj, nikomu nesmíš dovolit přiblížit se k vozu, i kdyby tě to mělo stát život!“

Major jednou rukou sebral hraběčiny diamanty, druhou tasil šavli a začal zuřivě mlátit do těch spáčů, které považoval za nejstatečnější. Podařilo se mu probudit zavalitého granátníka a dva další muže, jejichž hodnost se nedala poznat.

„Jsme v háji,“ oznámil jim.

„To vím taky,“ odpověděl granátník, „ale je mi to fuk.“

„Takže, když už jsme beztak nejspíš mrtví, co takhle vyměnit svůj život za život krásné ženy a získat jakous takous šanci, že opět spatříme Francii?“

„Já bych radši spal,“ odbyl ho jeden z vojáků a obrátil se ve sněhu na druhý bok, „a jestli budeš dál prudit, majore, zapáchnu ti bodák do břicha!“

„Oč se jedná, důstojníku?“ ozval se granátník. „Tenhle chlap je opilý! Je to Pařížan, ti milují své pohodlí.“

„Tohle bude tvoje, udatný granátníku,“ ukázal mu major diamantový náhrdelník, „pokud půjdeš se mnou a budeš se bít jako smyslů zbavený. Rusové jsou pár minut chůze odtud a mají koně. Vypravíme se k jejich první baterii a dva si vezmeme.“

„Ale co stráž, majore?“

„Jeden z nás tří...“ začal, zarazil se a zadíval se na pobočníka: „Půjdete s námi, Hippolyte, že ano?“

Hippolyte přikývl.

„Jeden z nás,“ pokračoval major, „se o stráž postará. A kromě toho ti zpropadení Rusové přece taky musí někdy spát!“

„Ty máš teda kuráž, majore! Ale vezmeš mě potom do toho svého kočáru?“

„Jestli tam nezaklepeš bačkorama, tak vezmu. Ale slib mi, Hippolyte, a ty také, granátníku,“ obrátil se major ke svým dvěma společníkům, „že pokud padnu já, uděláte všechno pro záchranu hraběnky.“

„Platí!“ vzkřikl granátník.

Zamířili k ruským liniím, k bateriím, které předtím tak nemilosrdně kosily davy nešťastníků ležících na břehu řeky. Nedlouho po jejich odchodu se na sněhu ozval cval koní a probuzená baterie vypálila několik salv, jež přeletěly nad hlavami spáčů. Prudký dusot kopyt

zněl jako bušení kladiva do kovadliny. Šlechtný generálův pobočník zahynul, kdežto svalnatý granátník vyvázl bez úhony. Když Philippe bránil svého přítele, dostal do ramene ránu bajonetem, ale přesto křečovitě svíral hřívu koně a tiskl ho svýma nohama tak pevně, že zvíře bylo jako ve svěráku.

„Chvála Bohu!“ zvolal s úlevou major, když našel svého vojáka a svůj vůz tam, kde je zanechal.

„Jestli jste fér chlap, důstojníku, postaráte se, abych dostal metál. Pěkně jsme jim tam zahráli na bouchačky a na bicí, co říkáte?“

„Neříkejte hop! Zapřáhněme koně. Chopte se těchhle provazů.“

„Není jich dost.“

„Tak hezky prošacujte tady ty spáče, granátníku, a vezměte jim jejich šály, jejich prádlo...“

„A hele, tenhle vtipálek už to má za sebou,“ ohlásil granátník, když obíral prvního vojáka. „No to mě podržte, všichni jsou mrtví!“

„Všichni?“

„Jo, všichni. Koňské maso bude asi nezdravé, když se jí se sněhem...“

Při těch slovech se Philippe zachvěl. Byl stále větší mráz.

„Můj Bože, ztratit ženu, kterou jsem zachránil snad už dvacetkrát!“

Major cloumal hraběnkou a křičel:

„Stéphanie, Stéphanie!“

Mladá žena otevřela oči.

„Madam! Jsme zachráněni!“

„Zachráněni...,“ zopakovala a opět klesla k zemi.

Zapřáhli koně, jak nejlépe uměli. Major s šavlí ve zdravé ruce, s opratěmi v druhé a pistolemi u pasu nasedl na jednoho z koní a granátník na druhého. Starého vojáka, který měl omrzlé nohy, položili do vozu na generála a hraběnkou. Koně, pobídnutí ranami šavle, vyrazili vpřed skoro zběsilou rychlostí a vrátili se s kočárem na rovinu.